

notitie

FORUM STANDAARDISATIE 28 oktober 2015 Agendapunt 3. Open standaarden, adoptie Stuknummer 3. Oplegnotitie

Van:	Stuurgroep open standaarden
Aan:	Forum Standaardisatie
Bijlagen:	A: Monitor 2015 (nazending) B: Leveranciersmanifest 2015 (hand-out)

Ter besluitvorming

U wordt gevraagd om:

1. a. In te stemmen met deze 0.98 versie van de Monitor Open Standaarden Beleid 2015.

De definitieve 1.0 versie inclusief oplegger met duiding en maatregelen n.a.v. de monitor komen in december nog langs het Forum, op weg naar het Nationaal Beraad van februari.

- b. Input voor voornoemde - nog op te stellen - oplegger, met duiding en maatregelen¹.

Ter kennisname

U wordt gevraagd om kennis te nemen van:

2. Het nieuwe Leveranciersmanifest
3. De resultaten van de 0,5 meting naar het gebruik van informatie-beveiligingsstandaarden *door het GDI*
4. Moderne internetstandaarden in Cybersecuritybeeld 2015 van NCSC
5. Antwoord op Kamervragen gebruik documentformaten door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en het departement van Veiligheid en Justitie
6. Bijeenkomsten en artikelen

¹ Zie p. 7 van deze notitie voor een voorzet van de adoptie maatregelen voor 2016.

Ter besluitvorming

Datum
28-10-2015

Ad 1. De resultaten van de Monitor Open Standaarden Beleid 2015
[Bijlage A (Nazending)]

Forum Standaardisatie wordt gevraagd om:

a. in te stemmen met deze 0.98 versie van de Monitor Open Standaarden Beleid 2015.

De definitieve 1.0 versie inclusief oplegger met duiding en maatregelen n.a.v. de monitor komen in december nog langs het Forum, op weg naar het Nationaal Beraad van februari.

b. input voor voornoemde - nog op te stellen - oplegger, met duiding en maatregelen².

Toelichting

Forum Standaardisatie monitort jaarlijks de effecten van het open standaardenbeleid van de Nederlandse overheid. Het onderzoek is evenals vorig jaar uitgevoerd door ICTU. Tijdens de Forumvergadering in september is de Monitor mondeling toegelicht.

De Monitor Open standaardenbeleid is gebaseerd op gegevens uit een aantal bronnen:

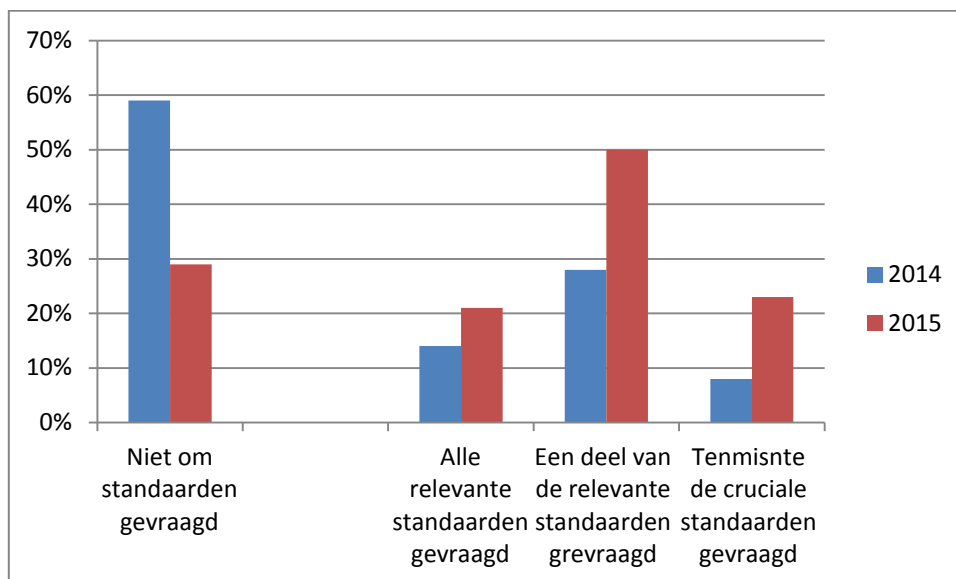
- onderzoek van 'pas toe of leg uit' bij feitelijke aanbestedingen in 2014/2015;
- onderzoek naar de toepassing van open standaarden bij een groot aantal (GDI) voorzieningen;
- onderzoek naar gebruiksgegevens van een aantal open standaarden.

Bij de eerste twee onderdelen laat de Monitor een indrukwekkende verbetering zien t.o.v. voorgaande jaren. Bij het derde onderdeel zijn de cijfers in veel gevallen onvoldoende hard om een vergelijking met eerdere jaren te kunnen maken. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen en ontwikkelingen kort toegelicht.

1. Onderzoek feitelijk aanbestedingen

Voor de monitor is, net als vorig jaar, een groot aantal aanbestedingen onderzocht. Dit keer zijn 25 aanbestedingen van de rijksoverheid (incl. uitvoeringsorganisaties) en 23 aanbestedingen van mede-overheden onderzocht, in totaal 48 aanbestedingen uit de tweede helft van 2014 en eerste helft van 2015.

² Zie p. 7 van deze notitie voor een voorzet van de adoptie maatregelen voor 2016.

Datum
28-10-2015

Belangrijkste bevindingen

- Het aantal keer dat in aanbestedingen helemaal niet naar standaarden is gevraagd is flink afgenomen (was 59% en is nu 29%).
- Ofwel: in 71% van de aanbestedingen is gevraagd naar open standaarden van de lijst. (Bij het Rijk 72% decentrale overheden 70%)

Dit geeft aan dat er een flinke sprong is gemaakt in de aandacht voor standaarden in aanbestedingen. Helaas betekent dit nog niet dat alle aanbestedingen perfect scoren, maar de ontwikkeling ten opzichte van voorgaande jaren is positief:

- Het aantal keer dat alle relevante standaarden gevraagd worden is gestegen naar 21% (was 14%);
- Daarnaast is in 50% van de aanbestedingen naar een deel van de relevante standaarden gevraagd (was 28%);
- Het aantal keer dat tenminste de cruciale standaarden gevraagd werden is gestegen naar 23% (was 8%).

De keerzijde is dat als de aanbestedingen waarin niet naar standaarden gevraagd is (29%) en de aanbestedingen waarbij niet naar de cruciale standaarden gevraagd is (27%) bij elkaar worden opgeteld toch nog 56% van de aanbestedingen bedraagt.

2. Onderzoek Standaarden in (GDI) voorzieningen:

Ook dit jaar is onderzocht in hoeverre de belangrijkste voorzieningen (40 in totaal) voldoen aan de relevante open standaarden. Hiervoor zijn enerzijds 29 voorzieningen onderzocht die samen de GDI (Generieke Digitale Infrastructuur) vormen³. Anderzijds zijn dit jaar ook de 11 (andere) voorzieningen die vorig jaar zijn onderzocht nogmaals onderzocht⁴.

³ Niet onderzocht zijn: het eID-stelsel (moet nog worden ontwikkeld), BLAU, BGT en BRO (nog niet gerealiseerd) en NORA, en daarnaast de Standaardenlijst en de Standaarden incl. die van de Pas toe of leg uit-lijst.

⁴ Namelijk: Datacenter Noord, Digi-Inkoop, Doc-Direct, DWR, ON2013, OT2010, P-Direct, Rijksoverheid.nl, Rijkspas, Rijksportaal en TenderNed.

Belangrijkste bevindingen Datum
28-10-2015

- Vrijwel alle voorzieningen hebben ten opzichte van de vorige meting vooruitgang geboekt. Positieve uitschieters zijn DigiD Machtigen, mijnOverheid en eHerkenning.
- Voor veel voorzieningen blijken veel standaarden relevant; gemiddeld 9 per voorziening.
- 25 van de standaarden op de lijst zijn relevant voor de getoetste voorzieningen.
- Voor 17 van die standaarden geldt dat 80% van de voorzieningen daaraan voldoet. Een belangrijk deel van deze standaarden staat dan ook al langer dan 5 jaar op de lijst.
- 12 van de 40 voorzieningen voldoen aan alle relevante standaarden of hebben concrete plannen hier op korte termijn aan te voldoen. Op één na zijn dit allen GDI-voorzieningen.
- De onderzochte voorzieningen voldoen allen tenminste aan 61% van de voor de voorziening relevante standaarden.
- Compliment aan Logius voor de transparante wijze waarop zij het voldoen aan de standaarden administreren. Bij veel andere voorzieningen bleek het wederom moeilijk de gewenste informatie boven water te krijgen.

Uit de gesprekken met de beheerders van de voorzieningen blijkt dat het open standaardenbeleid beter bekend is en dat er meer aandacht komt voor het voldoen aan relevante open standaarden. Daarbij is een belangrijke constatering dat het voldoen aan standaarden soms alleen gerealiseerd kan worden als alle schakels in de keten meewerken. Dit omdat op het moment dat één partij verstek laat gaan het kan betekenen dat meerdere voorzieningen hierdoor niet kunnen voldoen aan de standaard.

Tot slot is het belangrijk om te benadrukken dat wanneer een voorziening nog niet voldoet aan een standaard, dit niet betekent dat de beheerder in gebreke is gebleven. Volgens het pas-toe-of-leg-uit beleid dient een standaard immers te worden toegepast bij het volgende investeringsmoment om eventuele vervroegde afschrijvingen of misinvesteringen te voorkomen.

3. Gebruiksgegevens:

Het uiteindelijke doel van het open standaardenbeleid is brede adoptie van de open standaarden van de lijst voor 'pas toe of leg uit'. Het is daarom interessant om te weten in welke mate deze open standaarden daadwerkelijk worden gebruikt. Dergelijke gebruiksgegevens zijn niet in alle gevallen eenvoudig te verzamelen. Voor 21 open standaarden van de lijst bleek dit mogelijk. Door het ontbreken van (harde) cijfers is voor de meeste standaarden geen vergelijking mogelijk met eerdere jaren⁵.

---

⁵ Positieve uitzondering zijn de informatiebeveiligingsstandaarden van de lijst. Hiervoor zijn harde gebruikscijfers te verkrijgen via de tool in internet.nl van Platform Internet standaarden.

Belangrijkste bevindingen**Datum**
28-10-2015

- Over 21 van de 34 onderzochte open standaarden zijn redelijk harde gebruiksgegevens gevonden. Voor de andere open standaarden moest genoeg genomen worden met meer globale informatie.
- Bij veel beheerorganisaties of anderszins bij open standaarden betrokken organisaties bestaat geen goed zicht op 'harde' gegevens over het gebruik door overheidsinstellingen.
- Vier open standaarden worden op redelijk brede schaal door overheden gebruikt: StUF (100%, respectievelijk 59% binnengemeentelijk), EMN_NL (alle gemeenten, rest volgt), Digikoppeling (58%) en e-Facturieren (53% bij de rijksoverheid).
- Positief is de groei van het gebruik door overheden van vier standaarden: Digikoppeling (in twee jaar van 29% naar 58%), DNSSEC (in twee jaar van 10% naar 25%), DKIM (inmiddels 22%) en SAML (gestage groei, nu 25% resp. 15%). Daarnaast lijkt ook het gebruik van STOSAG en XBRL toe te nemen.
- De implementatie van IPv6 verloopt nog steeds traag.
- Voor zover wel cijfers beschikbaar zijn blijkt bij een flink aantal andere standaarden het gebruik over het algemeen (nog) aan de lage kant te zijn. Daarnaast blijft het gebruik veelal achter bij eerder geprognosticeerd of gepland gebruik (voor zover dergelijke plannen bekend waren).

Leveranciers en open standaarden

Tijdens deze monitor is, aanvullend op voorgenoemde, onderzoeken ook gekeken naar de rol van leveranciers bij de adoptie van de lijst met standaarden.

De belangrijkste bevindingen zijn:

1. Leveranciers hebben als groep een grote invloed op de snelheid van adoptie van standaarden, maar zij zijn in beperkte mate in staat om als individuele leverancier de snelheid van adoptie te beïnvloeden.
2. Het tempo van de adoptie van standaarden is het hoogst wanneer de standaard een onderdeel is van een bredere oplossing voor een interoperabiliteitsvraagstuk dat concreet en urgent is.

Piet Hein Minneché (PBLQ) presenteert de resultaten van het Leveranciersessay tijdens de forumvergadering. (Agendapunt 4)

Van monitor naar adoptieaanpak**Datum**
28-10-2015

De monitor vormt aanleiding om de ingezette koers aangescherpt voort te zetten. Deze aangescherpte koers komt terug in het werkplan 2016. Hoofdpunten voor deze koers zijn:

- Inrichten helpdeskfunctie voor selecteren en uitvragen van standaarden.
- Beschikbaar stellen tooling voor eenvoudige selectie van standaarden.
- Beschikbaar stellen handreiking inkoop van open standaarden.
- Het organiseren van kennissessies ICT-inkoop met verschillende inkoopverenigingen.
- Stimulering bij aanvang van investeringstrajecten o.a. door advisering (pro-actief of desgevraagd).
- Adoptie-aanpak per standaard of cluster van samenhangende standaarden.
- Samenwerking met de regieraad Interconnectiviteit en het bureau van de Digicommissaris (Nationaal Commissaris Digitale Overheid): zij kunnen onder andere de adoptie van standaarden plannen en aanjagen.
- Samenwerking met stakeholders (o.a. KING, IPO, UvW, Manifestgroep, ICCIO, BRG, NORA, leveranciers).
- Stimulering via generieke voorzieningen.
- Gericht op feitelijk gebruik in de praktijk, naast stimulering via aanbestedingen. Onder andere via implementatieafspraken en introductie van 'accountmanager-schap' bij het bureau.

(Bureau) Forum Standaardisatie zal de komende periode, met de monitorresultaten als uitgangpunt, samen met de verschillende stakeholders de koers verder aanscherpen en invulling geven voor 2016.

De maatregelen zullen in de volgende Forum-vergadering op de agenda staan en daarna richting Nationaal Beraad Digitale Overheid in een oplegger bij de monitor worden toegevoegd.

Ter kennisname Datum
28-10-2015**Ad 2. Het nieuwe Leveranciersmanifest
[Handout]**

Het huidige leveranciersmanifest⁶ stamt nog uit de tijd van het programma Nederland Open In Verbinding en wordt dit jaar vernieuwd. ICT- leveranciers die het nieuwe Manifest ondertekenen krijgen op de nieuwe website van Forum Standaardisatie de mogelijkheid om weer te geven welke van de 'pas toe of leg uit '-standaarden zij aanbieden.

Tijdens het ECP-congres op 19 november zal de Digicommissaris Bas Eenhoorn met een aantal leveranciers het vernieuwde leveranciersmanifest ondertekenen. In dit manifest worden leveranciers opgeroepen zich te conformeren aan de standaarden die Forum Standaardisatie op de lijst met verplichte standaarden heeft staan en zo bij te dragen aan een effectieve e-overheid in het algemeen en Generieke Digitale Infrastructuur in het bijzonder.

BFS is op zoek naar leveranciers die interesse hebben in het ondertekenen van het nieuwe Manifest. Kent u partijen die mogelijk interesse hebben, dan kunt u deze melden bij maarten.vander.veen@logius.nl

**Ad 3. De resultaten van de 0,5 meting naar het gebruik van informatie-beveiligingsstandaarden
[Bijlage C]****Aanleiding**

In het Nationaal Beraad van 18 mei werd afgesproken dat overheidsorganisaties, inclusief die in het Nationaal Beraad, ten aanzien van de voorgestelde resultaatsafspraken rond informatie-veiligheidsstandaarden zelf tempo en wijze van implementatie bepalen. De Digicommissaris zal de leden bij onvoldoende tempo erop aanspreken.

Om dit tempo inzichtelijk te maken heeft Bureau Forum Standaardisatie in juni overheidsinternetdomeinen getoetst op het gebruik van internetstandaarden (nulmeting). Aan het einde van het jaar wordt een zogenaamde 1-meting uitgevoerd.

De nulmeting is in september aan het Forum voorgelegd. Om het Forum op de hoogte te houden van de ontwikkeling die sinds juni heeft plaatsgevonden, is voorliggende 0,5-meting uitgevoerd.

De standaarden

Bureau Forum Standaardisatie heeft overheids-internetdomeinen getoetst op het gebruik van 5 internetstandaarden waarvan het Nationaal Beraad heeft aangegeven het gebruik actief te stimuleren:

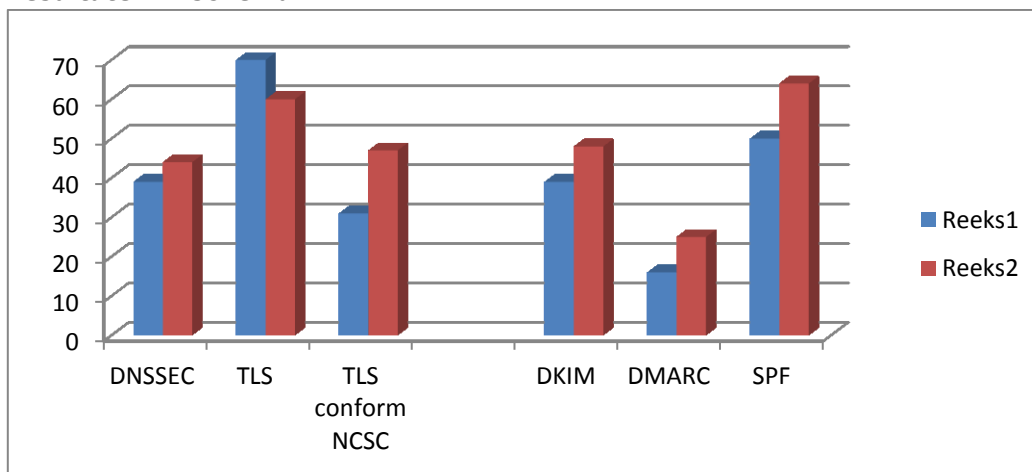
- DNSSEC: Domeinnaambeveiliging
- TLS: Beveiligde verbinding
- DKIM: Anti-Phishing
- SPF: e-mailbeveiliging
- DMARC: e-mailbeveiliging (rapportages)

⁶ Zie: <https://www.forumstandaardisatie.nl/open-standaarden/voor-ict-leveranciers/leveranciersmanifest/>

Aanpak

Datum
28-10-2015

De 140 unieke domeinen van de GDI en de leden van het Nationaal Beraad zijn opnieuw door de tool van internet.nl gehaald. De resultaten worden weergegeven in bijgevoegde sheets (bijlage C). In de overzichten is een kolom opgenomen waarin vermeld wordt of de score op de nieuwe meting verbeterd is ten opzichte van de nulmeting, gelijk is gebleven, of dat de score is verslechterd. De totaalscore verbetert als er meer standaarden worden ondersteund en als TLS ten opzichte van de vorige meting veiliger is geconfigureerd. Logischerwijs is de score slechter als er ten opzichte van de eerdere meting minder standaarden worden ondersteund of als TLS niet (meer) conform de richtlijnen van het NCSC is geconfigureerd.

Resultaten in schema

Tabel 1: Aantal domeinen dat de standaard toepast (van totaal 140 domeinen)

Reeks 1: De nulmeting uitgevoerd in juni 2015

Reeks 2: De halfmeting uitgevoerd in oktober 2015

Aantal bevindingen

- Tweeënveertig domeinen scoren beter dan bij de nulmeting
- Vier domeinen scoren slechter.
- Bij die vier zit het verschil in score in het wel/niet toepassen van TLS of het veilig configureren van TLS.
- TLS en SPF zijn de meest toegepaste standaarden.
- Opvallend genoeg is het gebruik van alle standaarden behalve TLS toegenomen⁷.
- Van de domeinen die TLS gebruiken is het aantal dat TLS veilig configureert volgens de aanbevelingen van het NCSC wel flink toegenomen.
- Acht domeinen maken gebruik van alle vijf de standaarden.
- Zes domeinen hebben daarbij TLS optimaal veilig geconfigureerd.

⁷ Dit is mogelijk te verklaren door het feit dat de tool van internet.nl is ge-update en nu in staat is om het gebruik van TLS bij meer verschillende systemen en configuraties te meten.

Ad 4. Cybersecuritybeeld 2015 van NCSC Datum
28-10-2015

Jaarlijks publiceert het Nationaal Cyber Security Centrum het Cybersecuritybeeld Nederland (CSBN). Het CSBN komt in nauwe samenwerking met publieke en private partners tot stand. Doel is het bieden van inzicht in ontwikkelingen, belangen, dreigingen en weerbaarheid op het gebied van cybersecurity over de periode april 2014 tot en met april 2015.

In het rapport is dit jaar ruime aandacht voor de moderne, betrouwbare internetstandaarden DNSSEC (domeinnaambeveiliging), TLS (beveiligde verbindingen) en DMARC+DKIM+SPF (mailauthenticatie). Het rapport en ook de Kamerbrief vermelden beide het Platform Internetstandaarden. Er worden ook adoptiecijfers genoemd die tot stand zijn gekomen met behulp van Internet.nl. Hieronder volgen enkele relevante citaten.

"Een domeinnaamhouder kan phishing vanaf zijn domein moeilijker maken door het gebruik van de standaarden DomainKeys Identified Mail (DKIM), Sender Policy Framework (SPF) en Domainbased Message Authentication, Reporting, and Conformance (DMARC). Legitieme e-mail vanaf zijn domein is dan herkenbaar, waardoor phishing wordt bemoeilijkt. Het gebruik van deze standaarden blijft nog achter: binnen de overheid staat DKIM ingesteld op 10,5 procent van de domeinnamen, SPF op 7,7 procent en DMARC op 4,4 procent. Bij de op internet.nl geteste .nl-domeinen voor e-mail lag dat gebruik hoger. Hier was DKIM ingesteld op 42,1 procent van de domeinen, SPF op 55,6 procent en DMARC op 15,3 procent." (p.51)

"Wereldwijd gebruikt 22,1 procent van de populairste websites https. Bij de overheid maakt 19,4 procent van de websites gebruik van https. Van deze websites hanteert 29,4 procent een veilige configuratie op basis van de ICT-beveiligingsrichtlijnen voor TLS van het NCSC. Dat is 5,8 procent van het totaal." (p.53)

"Het gebruik van DNSSEC is in de afgelopen periode gegroeid met 12 procent: ruim 43 procent van de .nl-zone is inmiddels beschermd. Voor de overheid ligt dat percentage lager: 7,8 procent van de domeinnamen van de overheid is met DNSSEC beschermd. De helft van alle met DNSSEC beschermde domeinnamen wereldwijd eindigt op .nl. Daarmee loopt Nederland in absolute aantallen ruimschoots voorop." (p.57)

Voor het gehele rapport en de Kamerbrief:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-599611> en
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-599610>

Ad 5. Antwoord op Kamervragen gebruik documentformaten door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en het departement van Veiligheid en Justitie

Antwoord van Minister Asscher (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) mede namens de Minister van Veiligheid en Justitie (ontvangen 30 september 2015) op vragen van de leden Gesthuizen (SP) en Oosenbrug (PvdA) over het gebruik van open standaarden in de informatievoorziening van het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en het departement van Veiligheid en Justitie (ingezonden 2 september 2015)

Hieronder een relevant citaat.

Datum
28-10-2015

"UWV streeft ernaar te voldoen aan het open-standaardenbeleid van de rijksoverheid, tenzij dit in grote mate ten koste gaat van de dienstverlening die UWV hierdoor kan bieden.

UWV werkt constant aan een meer klantgerichte benadering. Daarbij hoort ook het verbeteren van de opmaak en leesbaarheid van documenten. Om dit te realiseren heeft UWV medio 2015 een deel van de documenten omgezet in een meer geavanceerde PDF-versie (van statische PDF naar dynamische PDF). Uit reacties van klanten bleek echter dat deze meer geavanceerde PDF's op een aantal PDF readers, waaronder open source PDF-readers en PDF-readers voor mobiele apparaten (bijvoorbeeld smartphones), niet geopend kunnen worden. Naar aanleiding van die signalen is UWV voor de meest gebruikte brieven aan klanten inmiddels weer overgegaan op het gebruik van de minder geavanceerde PDF's. Die PDF's voldoen aan het open-standaardenbeleid van de rijksoverheid, waardoor deze documenten met uiteenlopende software toegankelijk zijn.

UWV beziet welke PDF-versies gebruikt kunnen worden die voldoen aan eisen voor enerzijds de betere opmaak en leesbaarheid én die geopend kunnen worden via PDF-readers op mobile devices en open source systemen. In de tussentijd zal UWV in zijn voorlichting aan klanten erop blijven wijzen dat de PDF-bestanden geopend kunnen worden op PC's met de PDF-reader van Adobe (vanaf versie 3 die gratis verkrijgbaar is voor de besturingssystemen MS Windows en Mac OS."

Voor de volledige antwoorden op de Kamervragen zie:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20152016-151.html>

Ad 6. Bijeenkomsten en artikelen

Bijeenkomsten toekomst:

- Alert Online, Tek Tok Late Night (3 november 19.00-22.30): o.a. over modern internetstandaarden met Gerben Klein Baltink (voorzitter Platform Internetstandaarden), <http://tektok.nl/>
- ECP-congres (19 november): Ondertekening leveranciersmanifest open standaarden en sessie over moderne internetstandaarden i.s.m. NCSC tijdens track van Kennisplatform Administratieve Software, <http://www.jaarcongresecp.nl/>
- Workshop over het Nederlandse beleid en de 'pas toe of leg uit'-lijst tijdens de 'Open ICT Standards for Public Procurement: Fostering Interoperability' dag in Brussel van DG Connect (13 november).

Bijeenkomsten verleden:

- BFS is aanwezig geweest bij de kennisdag 'leren in Uitvoering' van de Rijksbrede Benchmark groep (10 september)
- Uitreiking 'oorkonde' aan Rob van de Velde (directeur Geonovum) over de opname van SKOS op de lijst tijdens het Symposium van Platform Linked Data NL (29 september).

Artikelen:

- Blog "Administratieve dienstverlener, is jouw internet wel up-to-date?": http://www.softwarepakket.nl/cmm/berichten/berichten_raadplegen_detail.php?id=5466&bronw=2